

національного розвитку, на основі якого доцільним буде здійснити оновлення принципів політичного менеджменту з метою покращення адаптації національної системи до особливостей сучасного світового політичного процесу.

Бібліографічні посилання

1. Лист, Ф. Национальная система политической экономии / Ф. Лист. – М.: «Европа», 2005. – 392 с.
2. Аттали, Ж. На пороге нового тысячелетия / Ж. Аттали. – М.: «Международные отношения», 1993. – 77с.
3. Luttwak, E. From Geopolitics to Geoeconomics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce [Text] / E. Luttwak // The National Interest. – 1990. – № 20 (Summer) – P.17-23.
4. Пивоварова, М. Геоэкономический поход к исследованию проблем мировхозяйственного взаимодействия / М. Пивоварова // Общество и экономика. – 2000. – № 3-4. – С. 206-217.

УДК 321.01:342.6(470)

І. Ю. Осадчук

Президенціалізація/прем'єризація системи інститутів виконавчої влади в Росії

Проаналізовано поняття: «система інститутів виконавчої влади», «персоналізація влади», «президенціалізація системи інститутів виконавчої влади», «прем'єризація системи інститутів виконавчої влади». Визначено етапи та рівні президенціалізації/прем'єризації системи інститутів виконавчої влади в Росії.

Ключові слова: система інститутів виконавчої влади, персоналізація влади, президенціалізація системи інститутів виконавчої влади, прем'єризація системи інститутів виконавчої влади.

Проанализированы понятия: «система институтов исполнительной власти», «персонализация власти», «президентализация системы институтов исполнительной власти», «премьеризация системы институтов исполнительной власти». Определены этапы и уровни президентализации / премьеризации системы институтов исполнительной власти в России.

Ключевые слова: система институтов исполнительной власти, персонализация власти, президентализация системы институтов исполнительной власти, премьеризация системы институтов исполнительной власти.

Concepts of system of executive power institutions, personalization of power, presidentialization of system of executive power institutions, prime ministerialization of system of executive power institutions are analysed. Stages and levels of presidentialization/prime ministerialization of system of executive power institutions in Russia are determined.

Keywords: system of executive power institutions, personalization of power, presidentialization of system of executive power institutions, prime ministerialization of system of executive power institutions.

© І. Ю. Осадчук, 2012

Провідною тенденцією функціонування напівпрезидентської системи Росії є посилення президентських рис при послабленні парламентських складових. При цьому, феномен В.Путіна на посаді прем'єр-міністра у 2008-2012 рр. засвідчив можливість існування сильного прем'єра в умовах президенціалізованої напівпрезидентської системи. У даному контексті поняття «президенціалізація системи інститутів виконавчої влади» та «прем'єризація системи інститутів виконавчої влади» дозволяють проаналізувати складні та суперечливі процеси, що відбуваються в рамках системи правління цієї країни, зокрема при виборі моделі реалізації принципу поділу влади, оптимального розмежування повноважень органів законодавчої та виконавчої влади, створення ефективної системи стримувань і противаг.

Об'єкт дослідження – президенціалізація/прем'єризація системи інститутів виконавчої влади (далі – СІВВ) у Російській Федерації. Предмет – етапи та рівні президенціалізації/прем'єризації системи інститутів виконавчої влади у цій країні. Метою дослідження є визначення етапів та рівнів президенціалізації/прем'єризації СІВВ у РФ.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно розв'язати наступні завдання: по-перше визначити поняття «система інститутів виконавчої влади» та структуру СІВВ у Російській Федерації; по-друге на підставі запропонованих методик та на основі емпіричних даних проаналі-

зувати систему інститутів виконавчої влади у цій країні. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці А.Антошевського [21], П.Вебба [20], К.Даудінга [17], О.Зазнаєва [4], А.Кроувела [18], Т.Погюнтке [20].

Хронологічні рамки дослідження – з грудня 1993 року (прийняття Конституції РФ, згідно з якою в країні формально функціонує напівпрезидентська система).

Система інститутів виконавчої влади – сукупність, в якій усі складові частини (окремі інститути та їх структурні підрозділи) є взаємопов'язаними, творять цілісність та водночас складають самостійні підсистеми, що мають своє спеціальне призначення (здійснення діяльності виконавчого та розпорядчого характеру), організаційну структуру і певну компетенцію для вирішення завдань і однорідних за своєю природою управлінських функцій. СІВВ у Росії має наступну структуру: а) федеральні інститути виконавчої влади; б) інститути виконавчої влади суб'єктів Федерації. Остання група найбільш різноманітна, оскільки включає до свого складу відповідні інститути республік, країв, областей, міст федерального значення, автономної області і автономних округів.

Президенціалізація (англ. presidentialization) – це процес, при якому системи правління (парламентські та напівпрезидентські) стають більш президентськими на практиці, але при цьому, не змінюється їх формальна структура [20, с.1]. О.Зазнаєв, опираючись на дослідження П. Вебба і Т.Погюнтке виокремлює такі характеристики президенціалізації: збільшення обсягу контрольованих главою виконавчої влади ресурсів та підвищення ступеня його автономії [4, с.65]. Російський дослідник зазначає, що під главою виконавчої влади він розуміє як президента, так і прем'єр-міністра.

Ми погоджуємося із аргументацією С. Дейлі [16] та Р.Роуза [19] стосовно недоцільності використання терміну «президентський» щодо процесів, що відбуваються в рамках парламентських (а також напівпрезидентських) систем західноєвропейських країн. Натомість пропонуємо щодо цих систем використовувати саме поняття «персоналізація влади».

К.Даудінг також критикує підхід П.Вебба і Т.Погюнтке, які стосовно напівпрезидентських та парламентських систем країн Західної Європи використовують поняття «президенціалізація». Дослідник зауважує, що використання поняття «президенціалізація» прем'єр-міністра повинно бути вилучене з вжитку політичної науки. Подання прем'єр-міністра як «президента» абсолютно поверхове, оскільки політична наука повинна зануритися глибше в інституційні повноваження президента і прем'єр-міністра [17]. Натомість дослідник пропонує при аналізі позиції прем'єр-міністра у політичній системі Сполученого королівства використовувати поняття «**прем'єризація**» (англ. prime ministerialization), яке до речі у нього визначається в контексті персоналізації позиції глави уряду. Тієї ж точки зору дотримуються Б.Гай Петерс та Л.Хелмс [15].

Вважаємо, що поняття «президенціалізація» та «прем'єризація» стосовно країн Західної Європи можна розглядати власне як «персоналізацію виконавчої влади». У свою чергу, досвід країн СНД (зокрема, Росії) вказує на те, що дані поняття набувають форми інституційно-функціонального процесу, а, отже, персоналізація влади тут є лише передумовою президенціалізації/прем'єризації системи інститутів виконавчої влади. **Персоналізація влади**, на нашу думку – процес, що передбачає зростання ролі особистісних характеристик у владі та визначається здатністю політичних лідерів виконувати функцію мобілізації потенційних виборців, утримувати свої позиції на підставі персоніфікованого мандата, коли характер і стиль проведення виборчої кампанії визначається рисами конкретного політичного лідера.

Зауважимо, що політична практика функціонування виконавчої влади за часів президентства/прем'єрства В.Путіна дозволяє нам використовувати стосовно напівпрезидентської системи Росії як поняття «президенціалізація», так і «прем'єризація», а отже, говорити про «президенціалізацію»/«прем'єризацію» СІВВ.

Надамо насамперед робочі визначення цим поняттям. **Президенціалізація СІВВ** – процес, що передбачає збільшення обсягу контрольованих президентом як «реальним» главою виконавчої влади ресурсів, підвищення ступеня його автономії, посилення інституційної спроможності президента долати опір інших політичних акторів, закритість правлячої еліти та зменшення ролі партій у політичному процесі, зокрема при фактичному формуванні уряду. **Прем'єризація СІВВ** – процес, що передбачає збільшення обсягу контрольованих прем'єр-міністром як «реальним» главою виконавчої влади ресурсів, підвищення ступеня його автономії, посилення інституційної спроможності прем'єр-міністра долати опір інших політичних акторів, закритість правлячої еліти та зменшення ролі партій у політичному процесі, зокрема при фактичному формуванні уряду.

Проаналізуємо ці процеси в контексті функціонування СІВВ в Російській Федерації. Для того, щоб визначити **президенціалізацію/прем'єризацію на федеральному рівні СІВВ Росії**

необхідно проаналізувати не лише конституційні положення [6] («силу» президента та «силу» парламенту аналізуємо за методикою О.Зазнаєва [3, с.190-194], «силу» прем'єра та за методикою, в основу якої ми взяли переважну більшість критеріїв, запропонованих А.Антошевським [21, с.44]), а й політичну практику.

Методика О.Зазнаєва. Російський дослідник відкоригував методику А.Кроувела [18], проаналізувавши кожен критерій, висунутий нідерландським вченим, зокрема:

1) критерій «призначення кабінету» російський дослідник розділив на два критерії: «призначення прем'єр-міністра» і «призначення членів уряду». Якщо парламент (нижня палата) бере участь у процесі призначення глави кабінету і всіх членів уряду, то це, без сумніву, додає парламенту велику силу на відміну від ситуації, коли він впливає лише на призначення прем'єра;

2) критерій А.Кроувела «вотум довіри парламенту новому складу кабінету міністрів» О.Зазнаєв виключає, оскільки таке вираження довіри має суто формальний характер і не відображає реальної влади парламенту над кабінетом. Саме тому важливішим стає критерій «вотум недовіри»;

3) з критерія «право законодавчої ініціативи і право вето президента», дослідник цілком слушно виокремив два критерії – «право законодавчої ініціативи» та «право вето президента», оскільки вони не пов'язані один з одним: наприклад, президент може мати право вето, але при цьому не має можливості вносити законопроект на розгляд парламенту (як у США);

4) перелік критеріїв, висунутих А.Кроувелом, О.Зазнаєв доповнив ще двома показниками – «сумісність депутатського мандата з урядовою посадою» і «формування нового кабінету після президентських чи/і парламентських виборів». У США як президентській республіці член конгресу не може входити до складу уряду, а в парламентській системі, навпаки, існує суміщення урядової посади з депутатським мандатом.

Як зазначає О.Зазнаєв, поділ влади виявляється у розподілі посад. Тому критерій сумісності / несумісності депутатського мандата з міністерським портфелем – показник рівня президенціалізму і парламентаризму. Необхідність включення іншого додаткового критерію («формування нового кабінету після президентських чи/і парламентських виборів»), за словами російського дослідника, пов'язана з тим, що він показує, які сили (президент чи парламент) здійснюють безпосередній вплив на склад кабінету.

На основі методики нідерландського вченого А.Кроувела [18], О.Зазнаєв розробив «індекс форми правління», що дозволяє виміряти наявність чи відсутність конституційної (юридичної) президенціалізації [3, с.194]. В результаті індексування здійснюється за 10 змінними: 1) вибори президента; 2) носій виконавчої влади; 3) призначення прем'єр-міністра; 4) призначення інших членів уряду; 5) формування нового кабінету; 6) вотум недовіри; 7) законодавча ініціатива президента; 8) вето президента; 9) розпуск парламенту; 10) сумісність депутатського мандата з урядовою посадою із урахуванням порядку обчислення, запропонованого нідерландським вченим. Максимальне значення показника за кожним критерієм – «1», мінімальне – «0». Як і в А.Кроувела, у методиці О. Зазнаєва є проміжний варіант – «0,5». Максимальне значення для президентського індексу та для парламентського індексу становить «10», а мінімальне – «0» [3, с.192-193].

Методика О.Зазнаєва дозволяє умовно ранжувати напівпрезидентські системи на: «парламентаризовані» (ІФП від -9 до -3,5), «збалансовані» (ІФП від -3 до +3) і «президенціалізовані» (ІФП від +3,5 до +9). Отже, рівень президенціалізації вимірюємо за шкалою від +3,5 до +9, де 3,5 – 5 – низький рівень; 5,5 – 7 – середній рівень; 7,5-9 – високий рівень. При цьому, якщо ІФП > 9 – країни відносимо до президентських систем. У випадку, коли ІФП < -9 – до парламентських систем. Індекс форми правління розраховується як різниця президентського та парламентського індексів: $ІФП = ПрІ - ПарІ$ (див. табл. 1).

Таблиця 1

Індекс форми правління Росії

ПрІ	ПарІ	ІФП
9	1	+8

Методика визначення «сили» прем'єр-міністра. Взявши за основу методику А.Антошевського (див. табл. 2), ми пропонуємо вимірювати «силу» прем'єр-міністра на основі наступних критеріїв (прем'єрський індекс за шкалою від 0 до 4, де 0-1 – низький рівень сили прем'єра; 1,5 – 2,5 – середній рівень; 3-4 – високий рівень):

1) відставка прем'єр-міністра – умовне позначення А (0 – за власним розсудом президента; 0,5 – на підставі вотуму недовіри прийнятого парламентською більшістю; 1 – лише на підставі конструктивного вотуму недовіри);

2) політична відповідальність прем'єр-міністра – умовне позначення В (0 – тільки перед президентом; 0,5 – президентом і парламентом; 1 – тільки перед парламентом);

3) організаційні повноваження прем'єр-міністра – умовне позначення С (0 – міністри призначаються і звільняються з посади президентом; 0,5 – міністри, запропоновані прем'єр-міністром, затверджуються президентом; 1 – прем'єр-міністр має виняткове право призначати кабінет);

4) одноосібний контроль над внутрішньою політикою – умовне позначення D (0 – внутрішня політика, розроблена президентом; 0,5 – внутрішня політика може бути змінена парламентом; 1 – усі дії уряду затверджуються парламентом) [21, с. 44].

Таблиця 2

Прем'єрський індекс/конституційна «сила» прем'єр-міністра Росії

A	B	C	D	Сила прем'єр-міністра	Рівень сили прем'єр-міністра
0	0	0	0,5	0,5	низький

Фактична президенціалізація російської системи правління розпочалася в ельцинський період (з грудня 1993 р.). Президент Б.Єльцин був вільний у своїх діях від парламенту, опозиції, засобів масової інформації, громадськості. Як зазначає О.Зазнаєв, відбулося збільшення обсягу президентської влади за рахунок адміністрації президента, Ради безпеки [4, с.67]. Уряд фактично був повністю підпорядкований президенту, а рівень сили прем'єр-міністра – низький. В цілому політика держави та уряду визначалася президентом і його адміністрацією.

За перших два терміни президентства В.Путіна (2000-2008 рр.) формальна і фактична сила президента визначала його домінуючу роль у політичній системі РФ (формальна і фактична сила прем'єра та парламенту перебували на низькому рівні). На думку політолога В. Фьодорова, під час президентства В.Путіна: «Якість еліти (вік, рівень освіти) погіршилася, автономія скоротилася. Опора на периферійні загони еліти для відновлення «вертикалі влади» і використання силовиків в якості функціонального еквівалента дисциплінованих чиновників обернулася традиціоналізацією правлячої групи» [11].

Після 2008 року, змінилася ситуація щодо фактичної сили глави уряду: на практиці позиція прем'єр-міністра В.Путіна (2008-2012 рр.) в СІВВ була сильнішою за президента Д.Медведева. Цьому сприяли наступні чинники:

1) пряма залежність міністрів саме від В.Путіна. 12 травня 2008 року Путін оголосив склад нового уряду. Заступниками Путіна стали колишні співробітники Адміністрації Президента – І.Шувалов, І.Сечин. Серед міністрів були також ті, хто працював в урядах протягом перших двох термінів президентства Путіна (С.Іванов, С.Лавров, І.Левітін, Р.Нургалієв, А.Сердюков, А.Фурсенко, С.Шойгу);

2) «технічний характер» президентства Д.Медведева. У 2008 році у своєму посланні до Федеральних Зборів президент Росії Медведев оголосив пропозицію: «Збільшити терміни конституційних повноважень Президента і Державної Думи до 6 і 5 років відповідно», назвавши таку зміну «не конституційною реформою, а ... коригуванням Конституції» [10]. 11 листопада того ж року Медведев вніс до Державної думи відповідний законопроект. 30 грудня 2008 року конституційні поправки набули чинності. В лютому 2012 року О. Масюк зазначала, що за часів президентства Путіна були... прем'єри, яких називали не інакше, як «технічні прем'єри», це були... Зубков і Фрадков. При цьому, на думку О.Масюк, Д.Медведев був «технічним президентом» [8]. 24 вересня 2011 року в ході з'їзду партії «Єдина Росія» було оголошено, що на президентських виборах в 2012 році виставить свою кандидатуру В.Путін, а уряд у разі його перемоги очолить Д.Медведев [9]. Президент Медведев прийняв пропозицію прем'єр-міністра В.Путіна очолити партію «Єдина Росія» на парламентських виборах [12];

3) підконтрольна прем'єру В.Путіну парламентська більшість, яку склали «Єдина Росія» та інші сателіти «партії влади»;

4) «ситуативна харизма» В.Путіна.

Фактичну силу прем'єра В.Путіна підтверджують і соціологічні дані. Під час опитування, що проводилось «Левада-Центром» з 23 по 27 вересня 2011 р. 51% респондентів вважали, що президент Медведев діє під контролем прем'єра Путіна та його оточення. Протилежної точки зору дотримувалися лише 26% опитаних [7].

Виділяємо наступні етапи президенціалізації інститутів виконавчої влади на федеральному рівні:

1) грудень 1993 р. – березень 1998 р. – ігнорування президентом Б.Єльцином позиції парламенту при формуванні уряду. Підконтрольність уряду В.Чорномірдіна главі держави;

2) квітень 1998 р. – грудень 1999 р. – позиція президента Б.Єльцина залишалась домінуючою. Як підкреслює О.Зазнаєв, при узгодженні кандидатури голови уряду з нижньою палатою парламенту рішення Держдуми не мало вирішального значення, оскільки бажаний для президента кандидат «проштовхувався» [4, с.67]. Лише в окремих випадках Єльцин враховував парламентську думку (призначення прем'єром Є. Примакова). Політичної відповідальності уряду перед Державною думою на практиці не існувало, а наполегливі вимоги парламенту про відставку кабінету

ігнорувалися президентом [4, с.67];

3) грудень 1999 р. – травень 2000 р.. У грудні 1999 року після відставки Б. Єльцина тодішній прем'єр В. Путін виконував обов'язки президента до 7 травня 2000 року;

4) травень 2000 р. – лютий 2004 р. Уряд М.Касьянова підпорядковувався президенту В. Путіну. За результатами парламентських виборів у грудні 2003 р. була сформована пропрезидентська більшість. Це дозволило Путіну без жодного опору проводити президентський курс;

5) березень 2004 р. – вересень 2007 р. – подальше зміцнення вертикалі влади (підконтрольність уряду М.Фрадкова В.Путіну), скасування прямих виборів голів суб'єктів Федерації. Відбулося подальше піднесення президента над усіма політичними інститутами і політичними гравцями. Повноваження президента розширилися юридично і фактично (створення Держради, інституту уповноважених представників Президента у федеральних округах, участь Президента у призначенні голів суб'єктів Федерації);

4) вересень 2007 р. – березень 2008 р. – підконтрольність уряду В.Зубкова президенту В.Путіну.

5) з травня 2012 року. Зазначимо, що 7 травня 2012 року Путін вступив на посаду президента Росії (на президентських виборах, що відбулися 4 березня 2012 року В.Путін переміг у першому турі). 8 травня Державна Дума дала згоду Президенту Росії В.Путіну на призначення Д.Медведева прем'єр-міністром (його кандидатуру підтримали «Єдина Росія», ЛДПР і 5 депутатів з фракції «Справедлива Росія»; 54 депутати «Справедливої Росії» і КПРФ проголосували «проти») [1,2].

У Росії *губернатор* – це вища посадова особа суб'єкта Російської Федерації, яка очолює виконавчу владу на території відповідного суб'єкта. З 1995 по 2005 рік губернатори обиралися жителями суб'єктів РФ. Президентіалізація інститутів виконавчої влади на рівні суб'єктів РФ, на нашу думку, розпочалася з **травня 2005 року**. У травні 2005 року був прийнятий закон про вибори до Держдуми виключно за партійними списками [13]. Згодом Держдума прийняла поправки до федерального законодавства, що дозволили партії, яка перемогла на виборах у регіональний парламент, пропонувати Президенту Росії свою кандидатуру на губернаторську посаду. У переважній більшості регіонів це право належало «Єдиній Росії». Масового характеру набув процес вступу губернаторів у партію влади. На початок 2007 року членами партії були 70 з 86 керівників російських регіонів. З 1 червня 2012 року набув чинності закон Російської Федерації, який повернув прями вибори вищих посадових осіб регіону [14]. Зауважимо, що 14 жовтня пройшли вибори губернаторів у п'яти областях: Амурській, Белгородській, Брянській, Новгородській, Рязанській. За результатами цих виборів губернаторами вищезазначених областей було обрано представників правлячої партії «Єдина Росія» [5].

Таким чином, можемо виділити **етапи президентіалізації інститутів виконавчої влади на рівні суб'єктів РФ:**

1) травень 2005 р. – травень 2008 р;

2) з жовтня 2012 року.

Крім того, виокремлюємо наступні етапи прем'єризації СІВВ в РФ:

1) травень 2008 р. – грудень 2011 р. – прем'єр-міністр В.Путін здійснював фактичний контроль СІВВ;

2) грудень 2011 р. – березень 2012 р. За результатами виборів в Державну думу РФ у грудні 2011 р. була сформована підпорядкована Путіну парламентська більшість, що дозволило тодішньому прем'єру займати визначальну позицію в СІВВ країни.

Отже, за конституційними (формальними) показниками СІВВ в Росії з 1993 року залишалась президентіалізованою (високий рівень президентіалізації). На практиці, фактична президентіалізація СІВВ розпочалася під час першого терміну президентства Б.Єльцина. В той час характерною була президентіалізація інститутів виконавчої влади на федеральному рівні (з грудня 1993 року). За президентства В.Путіна до травня 2005 року ми спостерігали фактичну президентіалізацію інститутів виконавчої влади на федеральному рівні, а у період з травня 2005 року по травень 2008 року – президентіалізацію усієї СІВВ. У свою чергу, під час прем'єрства Путіна (2008-2012рр.) характерною була прем'єризація цієї системи як на федеральному рівні, так і на рівні суб'єктів РФ. Сьогодні ми можемо говорити про президентіалізацію усієї СІВВ з **жовтня 2012 року** (за результатами виборів глав регіонів губернаторами було обрано виключно представників правлячої партії «Єдина Росія»). У подальших дослідженнях основною метою буде визначення чинників та інституційно-функціональних наслідків президентіалізації/прем'єризації СІВВ у країнах СНД.

Бібліографічні посилання:

1. Владимир Путин внёс в Госдуму кандидатуру Дмитрия Медведева для получения согласия на назначение Председателем Правительства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://президент.рф/новости/15230>

2. Госдума поддержала назначение Медведева премьер-министром России. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ria.ru/politics/20120508/644171181.html>

3. **Зазнаев О.** Полупрезидентская система: теоретические и прикладные аспекты / О.И.Зазнаев. – Казань: Казанский государственный университет им. В.И.Ульянова-Ленина, 2006. – 374 с.
4. **Зазнаев О.** Президентизация полупрезидентской системы // Вестник Новосибирского государственного университета. Т. 2: Вып. 2. Новосибирск: Изд-во НГУ, 2006. – С. 62-68.
5. Итоги выборов 14 октября 2012 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.novayagazeta.ru/politics/54944.html>
6. Конституция Российской Федерации от 12.12.1993 г. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://constitution.kremlin.ru/>
7. Левада-центр: Сегодня за Путина проголосуют 32%, за Медведева – 15%. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.city-n.ru/view/198473.html>
8. **Масюк Е.** Конец технического президента / Е. Масюк. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.echo.msk.ru/blog/elenamasyuk/859942-echo/>
9. Медведев предложил Путину баллотироваться в президенты. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lenta.ru/news/2011/09/24/putin/>
10. Послание Президента РФ к Федеральному Собранию. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://archive.kremlin.ru/appears/2008/11/05/1349_type63372type63374type63381type82634_208749.shtml
11. Правящая элита в России при президентстве Путина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Правящая_элита_в_России_при_президентстве_Путина
12. Путин предложил Медведеву возглавить список «Единой России». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lenta.ru/news/2011/09/24/er/>
13. Федеральный закон Российской Федерации от 18 мая 2005 г. N 51-ФЗ «О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cikrf.ru/law/federal_law/zakon_51.html
14. Федеральный закон Российской Федерации от 2 мая 2012 г. № 40-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» и Федеральный закон «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2012/05/04/gubernatori-dok.html>
15. Comparative Political Leadership / Edited by L. Helms. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://books.google.com.ua/books?id=yDog7X681dQC&pg=PA22&lpg=PA22&dq=Comparative+Political+Leadership+helms&source=bl&ots=fxYbddYXU8&sig=s6v2g5iuBD2tMRorjcoBvc__Wc8&hl=ru&sa=X&ei=n0yQUNb5HtDV4QSc8oC4Bw&ved=0CDsQ6AEwBA
16. **Daly S.** The Ladder of Abstraction: A framework for the Systematic Classification of Democratic Regime Types / S. Daly. // Politics, 2003. – Vol. 23 (2). – P. 96-108.
17. **Dowding K.** The Prime Ministerialisation of the British Prime Minister / K. Dowding – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pa.oxfordjournals.org/content/early/2012/04/12/pa.gss007.short?rss=1>
18. **Krouwel A.** Measuring presidentialism of Central and East European countries / A. Krouwel. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.fsw.vu.nl/en/Images/Globalisation,%20Neoliberalism%20and%20the%20Employment%20Question_tcm31-42728.pdf
19. **Rose R.** The Prime Minister in a Shrinking World / R. Rose. – Cambridge: Polity, 2001. – 282 p.
20. The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies / Eds. T.Poguntke, P. Webb. Oxford: Oxford University Press, 2005. – 361 p.
21. Transformation of political systems in post-Soviet space / Edited by Ryszard Herbut and Walenty Baluk. – Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. – 322 p.

УДК 32.019.51

Т. Л. Нагорняк

НАЦІОНАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ УКРАЇНИ ЯК ВЕКТОР ЇЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Держава-нація як світовий актор за сучасних умов – це у першу чергу сукупність її репутаційних характеристик, іміджевих образів, стереотипів щодо традицій та ментальності населення у масовій свідомості. Реформування політичної системи України повинно передбачати реалізацію єдиної стратегії національного брендингу країни через імідж її міст,